

Kultura sjećanja Vukovara kroz popularnu kulturu

Vučemilović, Ines

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:647050>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-12**



Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)



**SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET**

Ines Vučemilović

**Kultura sjećanja Vukovara kroz popularnu
kulturu
(ZAVRŠNI RAD)**

Rijeka, 2022.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kulturalne studije

Ines Vučemilović
Matični broj: 0009086911

Kultura sjećanja Vukovara kroz popularnu kulturu

ZAVRŠNI RAD

Preddiplomski studij kulturologije

Mentor: dr. sc. Vjeran Pavlaković

Rijeka, 13.09.2022.

IZJAVA O AUTORSTVU

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je ovaj završni rad pod naslovom „Kultura sjećanja Vukovara kroz popularnu kulturu“ isključivo rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu, a što pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

U Rijeci, 14.09.2022.

Studentica:

Ines Kucemilović

Sadržaj

1. UVOD	1
2. RAZRADA	2
2.1. Kultura sjećanja	2
2.2. Popularna kultura	3
2.3. Film	6
2.3.1. Sve je bio dobar san (2016.)	6
2.3.2. Zaustavljeni glas (2010.)	7
2.3.3. Šesti autobus (2022.)	7
2.4. Glazba	8
2.4.1. Stoji grad (1991.)	9
2.4.2. Gospodine generale (1991.)	9
2.4.3. Moj Vukovar (2020.)	10
2.5. Grafiti i murali	10
3. ZAKLJUČAK	14
4. LITERATURA I IZVORI	16
5. SAŽETAK	18

1. UVOD

25. kolovoza 1991. godine započinje najveća bitka Domovinskog rata – Bitka za Vukovar. Radi se o 87 dana dugoj opsadi Vukovara, grada na istoku Hrvatske koji graniči sa Srbijom, od strane Jugoslavenske narodne armije (JNA). Cilj Jugoslavenske narodne armije bio je okupirati i osvojiti istočni dio Hrvatske, a započevši s idejom okupacije i razaranja Vukovara. JNA s 30 000 vojnika, par desetaka zrakoplova, tristotinjak topova i preko tisuću borbenih vozila kreće u uništavanje, paljenje i razaranje Vukovara, dok je hrvatskih branitelja bilo svega 1800. Protivničke snage usmjerene na Vukovar dijelile su se na dvije operativne grupe, „Jug“ i „Sjever“. Zadatak operativne grupe „Jug“ bio je zauzimanje Vukovara, a njena osnova je bila Gardijska motorizirana brigada Saveznog sekretarijata za narodnu obranu s ojačanjima. Operativnu grupu „Sjever“ činilo je Zapovjedništvo Novosadskog korpusa s dijelom strojbenih postrojbi i pridodanim ojačanjima. Zadaća operativne grupe „Sjever“ bila je napad na sjeverni dio obrane Vukovara, Borovo Naselje, te djelovanje prema Osijeku (Marijan 2002:369). Jugoslavenska narodna armija koristila je vatrenu premoć i od samog početka granatirala je Vukovar s ciljem rušenja istog kako bi bio onesposobljen za borbu i kako bi ga stanovništvo napustilo. Dnevno se na Vukovar bacalo i do 15 000 projektila iz topova, minobacača i zrakoplova. U tri i pol mjeseca opsade na Vukovar je bačeno oko 700 000 granata i bombi, a time je potpuno uništeno čak 62% stambenih objekata (Žunec 1997:81-82). Puna tri mjeseca trajao je otpor hrvatskih branitelja prema agresoru, no 18. studenoga 1991. godine otpor je slomljen i Vukovar je pao. Tijekom agresije u Vukovaru je, prema podacima Hrvatskog sanitetskog stožera, do 19. studenoga 1991. poginulo 450 branitelja i 1350 civila, od toga 86 djece. Bez jednog ili oba roditelja ostalo je 858 djece, ranjeno je više od 2500 ljudi, mnogi su zatočeni i odvedeni u neki od srpskih koncentracijskih logora, a nakon okupacije 18. studenoga 1991. bila je nepoznata sudbina 2630 osoba. Tijekom i nakon procesa mirne reintegracije otkriveno je više od 50 masovnih grobnica u gradu i okolici iz kojih su ekshumirani brojni posmrtni ostaci.¹ Bitka za Vukovar jedan je od najkrvavijih, najtragičnijih, ali i najvažnijih simbola Domovinskog rata i hrvatske povijesti općenito za hrvatski narod. Zbog hrabrog otpora malog broja hrvatskih branitelja, zbog nemilosrdno velikog broja poginulih i nestalih branitelja i civila, Vukovar se naziva i grad Heroj. Hrvatski narod ovaj događaj smatra onim koji se ne smije zaboraviti – ne smije se zaboraviti agresija na Vukovar i na sve one poginule i

¹ <https://www.morh.hr/povjesnica-bitka-za-vukovar/> Pristupljeno 06.06.2022.

nestale ondje. Tako je nastala i izreka „*Da se nikad ne zaboravi*“ za koju svi znaju da se odnosi na žrtve palog Vukovara. Ovdje možemo povući prvu paralelu s konceptom kulture sjećanja čiji je glavni motiv pitanje *Što ne smijemo zaboraviti?* i načini na koje to nećemo zaboraviti. Često te načine nalazimo u popularnoj kulturi koja nam nudi ovjekovječenje i trajno sjećanje na ovako velike i važne događaje, bilo to kroz film, glazbu, grafite, književnost itd. Metodologija rada bazira se na tekstualnoj analizi, odnosno prikupljanu podataka iz znanstvenih članaka i knjiga. Također, rad se bavi prikazom i analizom glazbe, filma i grafita čija je tematika upravo Vukovar i sjećanje na njega. Cilj ovoga rada jest kulturu sjećanja Vukovara prikazati kroz popularnu kulturu s naglaskom na film, glazbu i grafite (murale). Bitka za Vukovar ostavila je bogatu kulturu sjećanja koja osim filma, glazbe i grafita obuhvaća i knjige, spomenike te obilježavanja svečanosti.

2. RAZRADA

2.1. Kultura sjećanja

Najjednostavnija definicija i objašnjenje koncepta kulture sjećanja jest to da je kultura sjećanja poseban odnos prema prošlosti. Međutim, ovaj termin potrebno je opširnije i dublje razjasniti jer se često miješa sa kulturom pamćenja te s kolektivnim i individualnim pamćenjem. Iako su ti koncepti vrlo bliski, bitno je kulturu sjećanja odvojiti od ostalih. Istina je, kao što je navedeno u gornjoj definiciji, da je kultura sjećanja poseban odnos prema prošlosti, no nužno je objasniti taj odnos. Njemački egiptolog, Jan Assmann, bavio se pojmom kulture sjećanja uspoređujući ga s umijećem pamćenja. Umijeće pamćenja se odnosi na pojedinca i stavlja mu na raspolaganje tehniku kojom unapređuje svoje pamćenje. Riječ je o izgradnji individualnog kapaciteta. Nasuprot tome, u slučaju kulture sjećanja radi se o ispunjavanju jedne socijalne obaveze. Ona se odnosi na grupu. Kultura sjećanja je u vezi s pamćenjem koje tvori zajednicu (Assmann 2005:35-36). U ovome slučaju, kada govorimo o sjećanju na Vukovar, hrvatski narod predstavljao bi tu zajednicu, a njezina socijalna obaveza je ne zaboraviti ovaj koban događaj i žrtve stradale u njemu jer su, između ostalog, i te žrtve bile dio zajednice. Ipak, kada govorimo o pamćenju ili sjećanju ono se mijenja ovisno o društvu. Tako će se, na primjer, u ovome slučaju Hrvati i Srbi na drugačiji način sjećati Bitke za Vukovar. Vjerojatno svaki od dva naroda ima svoju stranu priče i svoju interpretaciju. Pripadnici grupa u interakciji među sobom kao i u interakciji s pripadnicima drugih grupa stvaraju i interpretiraju sadržaje kulture sjećanja. Kroz te sadržaje selektiraju se epizode prošlosti koje treba pamtiti te načini na koje ih treba pamtiti.

Pojedini akteri u tim prikazima bivaju prikazani kao žrtve, počinitelji zločina, heroji, izdajnici (Žanić, Kufrin, Živić 2016:246).

Kultura sjećanja bavi se društvenom selekcijom i vrednovanjem prošlih događaja, njihovim identitetskim potencijalom. Tako koncipirana kultura sjećanja dobiva smisao u društvenoj kontekstualizaciji, odnosno pretpostavlja da grupe u susretu s društvenim promjenama prošlosti pridaju smisao i značenje (Žanić, Kufrin, Živić 2016:247 prema Berger i Luckman 1992). Također, kultura sjećanja ne odnosi se nužno na grupu ljudi koja je doživjela određeni događaj u prošlosti (u ovom slučaju Bitku za Vukovar). Njezin cilj je upravo taj da se sjećanje na prošli događaj održi generacijama kasnije, u konačnici zauvijek. U svom znanstvenom eseju, Joško Božanić također se oslanja na Assmanna i iznosi da uspomene, čak i najosobnije, nastaju samo kroz komunikaciju i interakciju u okviru društvenih grupa. Ne sjećamo se samo onoga što smo saznali od drugih, već i onoga što nam drugi ispričaju, što nam drugi potvrde i vrate kao važno. Iznad svega, naš je doživljaj već uvjetovan odnosom prema drugima, kontekstom društveno zadanih okvira važnosti (Božanić 2014:345). Sociolog Todor Kuljić također odvaja kulturu sjećanja od privatnih uspomena te navodi kako se institucionalna obrada uspomena proteže i na ona doba koja nisu obuhvaćena ličnim iskustvom živih suvremenika. Lično i kolektivno pamćenje mogu se podudarati, ali i sukobljavati (2006:11). U konačnici, cilj kulture sjećanja je da neke bitne događaje (pogotovo za vlastitu zajednicu) iz povijesti ne smijemo zaboraviti čak i ako ih nismo niti doživjeli. Popularna kultura, termin koji će se razjasniti u idućem dijelu rada, nudi nam tu nemogućnost zaborava na važne događaje kako za pojedinca, tako i za kolektiv ili određenu zajednicu.

2.2. Popularna kultura

Kao i kulturu sjećanja, niti popularnu kulturu ne možemo jednodimenzionalno definirati, odnosno ne postoji jedinstvena definicija za nju jer se često objašnjava u opoziciji s visokom kulturom. S tvrdnjom da je ono popularno teško definirati slaže se i Stuart Hall u svome tekstu *Notes on Deconstructing 'The Popular'*. Pojam popularno može imati više različitih značenja: nisu sva korisna. Uzmite najzdravorazumski smisao: stvari za koje se kaže da su 'popularne' jer ih mase ljudi slušaju, kupuju, čitaju, konzumiraju i čini se da u njima uživaju u potpunosti (Samuel 2016:231). U svom najširem smislu, popularna kultura je kultura koja je svima dostupna, ona je medijska kultura koja prevladava u suvremenom društvu i pojavljuje se u obliku komercijalnog proizvoda (filma, glazbe, stripa i slično), stoga se može zaključiti da se

popularna kultura razvijala usporedno s tehnologijom.² Tako i Peter Burke u tekstu *The 'Discovery' of Popular Culture*, a u djelu *People's History and Socialist Theory* koje je uredio Raphael Samuel, navodi da popularna kultura izrasta iz lokalnog načina života i nužno se mijenja s njim. Širenje pismenosti, rastuća moć nacionalne države i uspon komercijalnog kapitalizma morali su transformirati i usmene tradicije i materijalnu kulturu različitih regija (Samuel 2016:217). Kako bismo shvatili koncept popularne kulture, prvo treba razjasniti što je kultura i što je to popularno. Time se bavio Raymond Williams koji nudi tri kategorije pri definiranju kulture: prva definicija govori da je kultura idealna. Ovdje je kultura proces ljudskog usavršavanja u smislu određenih apsolutnih ili univerzalnih vrijednosti. Prema toj definiciji, analiza kulture je otkrivanje i opis vrijednosti koje se trajno odnose na univerzalno ljudsko stanje. Prema drugoj Williamsovoj definiciji, kultura je dokumentarna. Ovdje je kultura tijelo intelektualnog i maštovitog rada gdje su ljudske misli i iskustva na detaljan način različito zabilježeni. Treća i zadnja definicija je ta da je kultura društvena. Prema ovoj definiciji, kultura je opis određenog načina života koji izražava određena značenja i vrijednosti ne samo u umjetnosti i učenju, već i u institucijama i uobičajenom ponašanju (Williams 1965:57). Ako se držimo Williamsovog definiranja kulture, onda bi popularna kultura najviše odgovarala njegovoj drugoj definiciji, odnosno dokumentarnoj kulturi. Kao što smo vidjeli, dokumentarna kultura podrazumijeva zabilježavanje događaja, ljudskih misli i iskustava na različite načine (u to vrijeme to su bili većinom preživjeli tekstovi). To isto danas rade i područja popularne kulture, poput filmova, serija, glazbe i naravno književnosti.

John Fiske u svome djelu *Understanding Popular Culture* također raspravlja o pojmu popularne kulture. On smatra da, ako nešto želi postati popularno, mora odgovarati ljudima jer popularna kultura nastala je od ljudi, a nije producirana od strane kulturne industrije. Dakle, prema njemu, da bi postala popularna kultura, roba također mora odgovarati interesima ljudi. Popularna kultura nije potrošnja, to je kultura – aktivni proces stvaranja i kruženja značenja i užitaka unutar društvenog sustava (Fiske 1989:23-24).

I John Storey u svome djelu *Cultural Theory and Popular Culture* pokušava definirati popularnu kulturu te predstavlja čak šest mogućih definicija. Nakon svih definicija, zaključio je da, što god da popularna kultura jest, definitivno se pojavila tek nakon industrijalizacije i urbanizacije (2009:12). Prva definicija tvrdi da je popularna kultura jednostavno kultura koja je široko omiljena ili koju mnogi ljudi vole. U ovoj definiciji Storey kao problem vidi to što je

²popularna kultura. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 3. 9. 2022. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=49511>

potrebna kvantitativna analiza kako bi se vidjelo što je to široko omiljeno i što to mnogi ljudi vole (potrebno je ispitati, na primjer, prodaju knjiga, CD-ova i DVD-ova, posjećenost koncertima, festivalima i slično). Dakle, problem je u brojkama. Kako i tko će odlučiti do koje brojke je nešto samo kultura, a prelaskom koje brojke postaje popularna kultura (Storey 2009:5-6). Prema drugoj definiciji, popularna kultura je inferiorna kultura. To je kultura koja ostaje nakon što smo odlučili što je visoka kultura. Uz ovu definiciju provlače se tvrdnje da je popularna kultura masovno proizvedena komercijalna kultura, dok je visoka kultura rezultat individualnog čina stvaranja (Storey 2009:6). Oslanjajući se na drugu definiciju, treća definicija govori da je popularna kultura zapravo masovna kultura. Popularna kultura je komercijalna kultura; proizvodi se masovno za široku potrošnju (Storey 2009:8). Četvrta definicija tvrdi da je popularna kultura kultura koja potječe od naroda te negira svaki pristup koji smatra da je to nešto što je narodu nametnuto (Storey 2009:9). Peta definicija popularne kulture oslanja se na razvoj koncepta hegemonije talijanskog marksista Antonija Gramscija. Oni koji koriste ovaj pristup vide popularnu kulturu kao mjesto borbe između "otpora" podređenih grupa i sila "inkorporacije" koje djeluju u interesu dominantnih grupa; popularna kultura je teren razmjene i pregovora (Storey 2009:10). Šesta i zadnja definicija popularne kulture temelji na razmišljanjima o postmodernizmu. Glavna karakteristika postmoderne kulture je ta da ona ne priznaje razliku između visoke i popularne kulture (Storey 2009:12). Možemo zaključiti da popularna kultura istovremeno ima i nebrojeno mnogo definicija i nema definicije. Svaka ponuđena definicija sadrži neki nedostatak, čak se i sam John Storey u potpunosti ne slaže sa niti jednom od svojih ponuđenih definicija.

Što se tiče filmova, glazbe i grafita kao formama popularne kulture, oni bi čak i odgovarali nekim od ponuđenih definicija. Na primjer, odgovaraju prvoj definiciji Johna Storeya koja govori da je popularna kultura ona kultura koju mnogi ljudi vole, a tko ne voli pogledati dobar film, slušati glazbu ili vidjeti zanosan grafit? Odgovaraju i definiciji da je popularna kultura komercijalna; filmovi i glazba, bez obzira na tematiku, napravljeni su za široku potrošnju, a grafite možemo staviti pod kulturu koja potječe od naroda (u ovome slučaju to su najčešće navijačke skupine poput Armade, Torcide, Bad Blue Boysa i slično). Ove tri forme, bez obzira na to kojoj definiciji odgovaraju, a kojoj ne, omogućile su bogatu kulturu sjećanja Vukovara i svaka od njih na drugačiji način donosi priču o gradu Heroju, stoga će se nastavak rada baviti analizom nekih od filmova o Vukovaru, a potom i glazbom i grafitima posvećenim njemu.

2.3. Film

Danas je film jedan od najraširenijih i najomiljenijih oblika popularne kulture. Zbog svoje audiovizualnosti, spojem slike, zvuka i pokreta, film je medij koji u gledatelju budi najveću emociju. Upravo je zato film kao jedan od oblika popularne kulture izabran za prikaz kulture sjećanja Vukovara. Bitka za Vukovar, kao jedan od najvažnijih događaja u povijesti Hrvatske, bila je tema mnogih filmova. Neki filmovi snimljeni su netom nakon završetka bitke, neki nekoliko godina kasnije, a neki se snimaju čak i u današnje vrijeme. Prema tome, vidimo kako filmska produkcija i dan danas ne dozvoljava da se događaji i žrtve u Vukovaru zaborave. U nastavku rada slijedi analiza nekoliko odabranih filmova na temu Vukovara.

2.3.1. Sve je bio dobar san (2016.)

Film *Sve je bio dobar san* redatelja Branka Ištvančića je dokumentarna biografska drama koja izlazi 2016. godine i postaje najgledaniji hrvatski film iste godine. Film prati životnu priču i mučeničku smrt na Ovčari francuskog dragovoljca Jean-Michel Nicoliera u vrijeme Bitke za Vukovar kroz vizuru njegove ožalošćene majke. Ovaj dokumentarac, dakle, usporedno prati životnu priču mladog francuza koju prepričava njegova majka i pokušava doći do informacija o svome sinu te događaje iz Domovinskog rata i Bitke za Vukovar. Ovaj film svojim potresnim i tragičnim prikazima nikoga ne ostavlja ravnodušnim, a pogotovo one koje se mogu poistovijetiti s njim – majke koje su cijeli život u potrazi za svojim sinovima stradalim u ratu. Iako je film nastao godinama nakon rata, zasigurno će ostati među najboljim dokumentarcima ove tematike i važan dio kulture sjećanja Vukovara. To nam potvrđuju i brojne nagrade koje je zavrjedio film, ali i njegov redatelj. *Sve je bio dobar san* osvojio je tri nagrade na 7. festivalu hrvatskih katoličkih filmova Trsat 2016. godine. Žiri festivala te godine možda je dao i najbolji cjelokupan opis ovog filmskog djela s kojim bi se gledateljstvo zasigurno složilo: „Sve je bio dobar san' nije samo film s pričom iz početka Domovinskog rata, već je to prikaz plemenitog htjenja i svojevrsnog križnog puta mladića koji se žrtvovao za stvar u koju je vjerovao. Vjera i žrtva snažno dominiraju pričom filma i potiču svakog gledatelja da proživi tragediju ubijenog sina i ožalošćene majke u potrazi za njegovim kostima.“³

³ http://artizana.hr/sve_je_bio_dobar_san.html Pristupljeno 4.9.2022.

2.3.2. Zaustavljeni glas (2010.)

Zaustavljeni glas još jedan je dokumentarni film posvećen Vukovaru scenaristice i redateljice Višnje Starešine. Ovaj film prati opsadu, otpor i pad Vukovara te pokolj na Ovčari kroz sudbinu koja je u to vrijeme zadesila Sinišu Glavaševića. Siniša Glavašević bio je novinar i reporter Hrvatskog radija Vukovar te je do samoga kraja izvještavao iz ruševina svoga grada, toplim riječima i poezijom tješio je narod i pružao im nadu govoreći: „Vukovar neće pasti“. Nakon pada Vukovara, Siniša traži utočište u vukovarskoj bolnici iz koje je zajedno sa svojim prijateljem Brankom Polovinom i francuskim dragovoljcem Jean-Michel Nicolierom odveden od strane jugoslavenske vojske. Nakon bolnice, Siniši se gubi svaki trag, a pet godina kasnije njegovo tijelo pronađeno je u masovnoj grobnici Ovčara, što znači da je umro mučeničkom smrću. Sinišin smirujući glas postao je simbol otpora Vukovara, a on je odlikovan za heroja Domovinskog rata. Ovaj film nije samo film o tragičnim događajima iz Vukovara, već i o prijateljstvu, ljubavi, odgovornosti prema svojim sugrađanima i svome poslu. Iako je film napravljen 2010. godine, i dan danas je među poznatijim filmovima o Vukovaru i važan dio kulture sjećanja.

2.3.3. Šesti autobus (2022.)

Film *Šesti autobus* ratna je drama u režiji Eduarda Galića koja je premijerno prikazana ove godine na Pula film festivalu. Iako je tek ugledao svjetlo dana, ovaj film ima potencijala postati najbolji, ali i 'najteži' hrvatski film o ratnim zločinima u Vukovaru. Kroz film se provlači priča o misteroznom šestom autobusu. Naime, poznato je da je pet autobusa vukovarskih zarobljenika stiglo na Ovčaru gdje su oni potom mučeni, ubijeni i zakopani u jednu grobnicu, no govori se da je postojao i šesti autobus čija je sudbina nepoznata i nikada nije pronađen. Također, film prati amerikanku hrvatskog podrijetla Oliviu čiji je otac stradao i nestao u Vukovaru. Ona nakon suđenja u Beogradu kojem je prisustovala dolazi u Vukovar tražiti istinu o njemu, ali i o svome identitetu. Tako Olivia u Beogradu na suđenju saznaje za mogućnost postojanja šestog autobusa za kojeg sumnja da je njezin otac bio u njemu. Vidimo da je radnja filma smještena u dva vremenska perioda: prvi je onaj 2008. godine u Beogradu gdje se odvija suđenje za ratne zločine, a drugi je onaj 1991. godine u Vukovaru za vrijeme rata. Kopajući po prošlosti kako bi saznala istinu, Olivia upoznaje Josipa, bivšeg branitelja koji je proživio sve strahote Vukovara i koji, za razliku od nje, sve to želi ostaviti u prošlosti. Josip nas svojim prisjećanjem vraća u 1991. godinu i upravo kroz njegov lik prikazane su najgore scene tijekom opsade Vukovara.

Takve scene nimalo nisu štedjele gledatelje; veoma su realni prikazi boli, patnje, klanja i zlostavljanja.

2.4. Glazba

Kao što kulturu, kulturu sjećanja i popularnu kulturu nije bilo moguće jednoznačno definirati, isto tako nije moguće niti popularnu glazbu. Ipak, postoje četiri glavne definicije popularne glazbe:

- Normativne definicije, prema kojima popularna glazba predstavlja inferiornu vrstu glazbe.
- Razlikovne definicije, koje definiraju popularnu glazbu kao glazbu koja se razlikuje od folklorne i umjetničke glazbe.
- Sociološke definicije, koje povezuju popularnu glazbu s određenim društvenim grupama.
- Tehnološko-ekonomske definicije, koje zagovaraju stajalište da se popularna glazba širi posredstvom masovnih medija, na masovnom tržištu (Dobrota, Kušćević 2009:198 prema Birrer 1985:104).

U svome djelu *Studying Popular Music*, Richard Middleton također spominje gore navedene četiri definicije popularne glazbe, ali smatra da niti jedna od njih nije zadovoljavajuća. U konačnici, Middleton zaključuje da se popularna glazba (ili štogod) može ispravno promatrati samo u kontekstu cjelokupnog glazbenog područja, a glazbeno područje, zajedno sa svojim unutarnjim odnosima, nikada ne miruje – uvijek je u pokretu (Middleton 1990:7).

Simon Frith u svome djelu *Performing Rites* gdje se bavi značenjem glazbe navodi da za slušatelje popularne glazbe jednako kao i za slušatelje klasične glazbe, "dobra glazba" opisuje nešto neobično, neobično jer se ne može lako objasniti u okvirima svakodnevne društvene prakse, kao stvar klase ili trgovine ili funkcionalne rutine. Zbog čega se, kada se artikuliraju popularne glazbene vrijednosti, one često izražavaju u umjetničkim glazbenim terminima (izrazima osmišljenim posebno da bi objasnili značenje glazbe kao glazbe) (Frith 1998:252).

Ipak, glazba je sama po sebi, bila ona popularna ili ne, jedan od osnovnih oblika popularne kulture i društveni proizvod. Ona, sa svim svojim elementima, nudi slušaocu identifikaciju unutar društva. Takva glazba često je ona nacionalna glazba, koja u jednom društvu potiče jedinstvo i slogu. Glazbena djela vukovarske tematike ovdje dolaze kao odličan primjer; pjesme

nastale u vrijeme rata, poticale su hrvatski narod na jedinstvo u teška ratna vremena, a one pjesme nastale kasnije napravljene su s ciljem da se to ne zaboravi. U svakom slučaju, takva djela su bezvremenska. Dakle, i glazba je jedan važan segment kulture sjećanja Vukovara. Stoga će se nastavak rada baviti upravo analizom takvih pjesama.

2.4.1. Stoji grad (1991.)

Pjesmu *Stoji grad* napisao je i otpjevao Hrvoje Hegedušić 1991. godine za vrijeme bombardiranja i granatiranja Vukovara. Pjesma je nastala u trenutku kada je hrvatskom narodu trebalo najviše vjere, snage i optimizma te nikoga nije ostavila ravnodušnim, a ne ostavlja ni danas. Spot pjesme prikazuje razrušen i uništen Vukovar, ali i ostale hrvatske gradove koji su bili pod opsadom, stoga ovo pjesma nije posvećena samo Vukovaru, već svim stradalim hrvatskim gradovima. U jednom intervjuu za InMagazin, Hrvoje Hegedušić izjavio je da Vukovar nikada nije pao – stajao je, stoji i stajat će. Također, autor Vukovar uspoređuje s hrvatskim narodom; i Vukovar i hrvatski narod vječni su, nikakve grozote ne mogu srušiti grad niti nauditi ovoj naciji. U vrijeme ratnih zločina u Vukovaru, ovo glazbeno djelo zasigurno je u građanstvu pobudilo snagu, vjeru i emociju, a to radi i danas. I danas ova rado slušana pjesma budi emocije u slušateljima, pogotovo u onima koji su preživjeli ratne zločine u Vukovaru, ali i u mlađim generacijama.

*„Stoji grad
pod kišom čelika, ognja i smrti
gdje paklena sila
svoj zadnji ples vrti
stoji grad, stoji grad
Vječan k'o narod
ponosno stoji...“⁴*

2.4.2. Gospodine generale (1991.)

Pjesma *Gospodine generale* jedna je od najpoznatijih, najljepših i najemotivnijih hrvatskih domoljubnih i antiratnih pjesama. Također je nastala 1991. godine za vrijeme agresije na

⁴ Stihovi pjesme *Stoji grad* Hrvoja Hegedušića

Vukovar u izvedbi Vladimira Kočiš Zeca (poznat i kao član bivših Novih fosila). Tekst pjesme govori o stanju na ulicama grada Vukovara tijekom agresije. Autor se obraća generalu govoreći mu kako gradom vlada mrak i tišina, kako mladi muškarci ostavljaju žene i bez straha odlaze u rat: „*Gospodine generale, visoko gore, na katedrali, samo tišina, satovi su stali...*“. Govori u hrabrosti hrvatskih branitelja i naroda i o tome kako će rat završiti i sve će se opet vratiti u normalu. Ipak, refren pjesme šalje najsnažniju poruku, a upravo je taj refren i dan danas jedan od najpoznatijih među domoljubnim pjesmama: „...*i reći ću vam samo još jednu stvar, zapamtite Vukovar.*“ Iako je nastala daleke 1991. godine, i ovo je jedno bezvremensko glazbeno djelo koje se sluša i danas, a slušati će se još generacijama.

2.4.3. Moj Vukovar (2020.)

Pjesma *Moj Vukovar* još je jedna domoljubna pjesma nastala 2020. godine u izvedbi Zaprešić Boysa. Spot pjesme snimljen je diljem grada Vukovara te na najpoznatijim mjestima sjećanja: Ovčara, vodotoranj, središnji križ, spomen dom hrvatskih branitelja, memorijalno groblje. Ono što je ovdje najzanimljivije jest upravo godina nastanka pjesme. Iz toga vidimo da se gotovo 30 godina nakon rata i dalje stvaraju djela u znak sjećanja na Vukovar. Zaprešić Boysi o Vukovaru pjevaju kao o heroju: „*Previše je ponosan. Glavu pognuo baš nikad nije. I sada stoji tu, prkosi vremenu.*“ Ova pjesma govori o ljubavi prema Vukovaru i divi se njegovoj hrabrosti. Ovo nije jedino novo glazbeno djelo ovakve tematike, ima ih još. Vidimo da glazbena produkcija, kao ni filmska, ne dopušta da se događaji u Vukovaru zaborave.

2.5. Grafiti i murali

Grafiti su oduvijek bili i bit će na granici umjetnosti i vandalizma. S njima se susrećemo svaki dan; to su pretežito crteži ili natpisi napravljeni sprejem na gradskim zidovima i objektima. Dok neki ovo smatraju vandalizmom, drugi smatraju umjetnošću – pojavom grafita, ulice postaju poput otvorene izložbe, svima dostupne. Grafiti obilježavaju i osvjetljavaju suvremenu urbanu kulturu, ukrašavajući svakodnevni život grada raznim bojama, značenjima i stilovima (Ferrell 1996:3). Danas su grafiti sve više prihvaćeniji. Oni su fluidni – mogu se pojaviti bilo kad, bilo gdje i od bilo koga. Obično oni grafiti koji su djelo anonimnog autora i koji izražavaju nezadovoljstvo, smatraju se vandalizmom. Anonimni autor je zapravo pojedinac koji se nalazi „s druge strane zakona“, odnosno, on je protivnik vlasti nekog urbanog grada. Certeau tvrdi da je 'urbani grad' kombinacija strategija koje koriste institucije i vlasti u pokušaju reguliranja

radnji i ponašanja pojedinaca unutar ovog prostora. Međutim, Certeau također definira svakodnevne radnje pojedinaca koji manipuliraju i krše ta pravila kao taktike koje potkopavaju sveznajuću moć vlasti nad javnim prostorom.⁵ S druge strane, oni grafiti koji su „dogovoreni“ i čiji je autor poznat, smatraju se umjetnošću. Ipak, ne mora nužno biti tako. U početku su smatrani urbanim vandalizmom jer su pisani na javnim prostorima, kriomice, bez dopuštenja. Kasnije su neki gradovi ozakonili pojedina područja za grafitisku djelatnost koja ponekad prerasta i u tzv. uličnu umjetnost. Na taj način nastaju murali – veliki zidni crteži (Nosić 2014:439).

Suvremeni hrvatski grafiti pojavili su se 1980-ih godina u Zagrebu, a kasnije i u ostalim gradovima. Neke od tema hrvatskih grafita su: grafiti vezani uz odnos prema životu (svjetonazorski), glazbeni grafiti, grafitivezani uz školu, grafitivezani uz alkohol i opojna sredstva, grafiti vezani za grupu i prijateljstvo, grafiti vezani za ljubav i seks (opsceni sadržaji), grafiti vezani uz nasilje, humoristički grafiti, motociklistički (automobilistički) grafiti, nacionalni grafiti, političko-ideološki grafiti, religijski grafiti, sportsko-navijački grafiti, teritorijalni grafiti i ostali grafiti (Nosić 2014:438-439 prema Lalić i dr. 1991:62-63).

Također, prema Vesni Nosić (2014:439), osnovne značajke tekstualnih grafita su brzina nastanka, anonimnost, nelegalnost, aktualnost, sažeta forma i kratkoća trajanja. Odlikuje ih jednostavnost i komunikativnost, a često i katarzičnost. Prema tome, tekstualni grafiti su oni koji se češće smatraju vandalizmom, dok su veliki crteži, odnosno murali, umjetnička djela koja ne mogu nastati preko noći. Ponekad su ti grafiti bili u obliku poruka – ljubavi, mržnje, nepravde – dok su ponekad bili u obliku osobnih ili zajedničkih natpisa koji su obilježavali posjet određenom teritoriju ili pravo na njega (Iveson 2007:114). U svakom slučaju, i murali i grafiti predstavljaju simbol ljudske slobode izražavanja. Tako grafiti postaju oružje koje običnim ljudima služi da bi pustili svoj glas u javnost, neovisno bilo to izražavanje zadovoljstva ili nezadovoljstva. Međutim, poruke koje prenose grafiti neće svi isto shvatiti, kako bi i mogli? Postoji li uopće mogućnost da jednu poruku na isti način prihvate i autor i tisuće prolaznika? Zsigurno ne može, i to je jedno od obilježja ovakve vrste umjetnosti – grafiti i murali pružaju apsolutnu slobodu i pružaju gledatelju/prolazniku da poruku prihvati na koji god način on želi.

⁵How Do Graffiti Culture And Municipal Attempts To Administrate It, Fit Within The Critique Of Strategies/Tactics Offered By Michael De Certeau? (2019.) https://gethomeworkdone.com/how-do-graffiti-culture-and-municipal-attempts-to-administrate-it-fit-within-the-critique-of-strategies-tactics-offered-by-michael-de-certeau/#_ftnref1 Pristupljeno 6.9.2022.

Hrvatska je prepuna murala koji su izrađeni kao podsjetnik na pali Vukovar i njegove žrtve. Murali su također agens kulture sjećanja Vukovara, možda čak i najljepši, ali isto tako najkratkotrajniji. Takvi murali često prikazuju Vukovarski vodotoranj, Ovčaru, portret nekog od hrvatskih branitelja i heroja, a uz takve prikaze gotovo uvijek se nalazi tekst s poukom da se Vukovar i njegove žrtve ne zaboravljaju. Takve poruke trajni su podsjetnik na Vukovar. Autori murala ovakve tematike često su navijačke skupine poput Armade, Torcide i Bad Blue Boysa, ali čak i sami hrvatski branitelji. Kao što sam rekla, Hrvatska je puna zapanjujućih murala koji su izrađeni u svrhu sjećanja na Vukovar, stoga je teško izabrati svega nekoliko njih za prikazati u ovome radu. Svejedno, neke ćemo prikazati.



Slika 1. Grafit posvećen Vukovaru u Rijeci. Foto: Željko Šop/CROPIX

Ovaj grafit (Slika 1.) najpoznatiji je na području grada Rijeke. Članovi navijačke skupine Armada izradili su ga 2010. godine povodom obljetnice stradanja grada Vukovara u Domovinskom ratu.⁶ Grafit se sastoji od slova koja ispisuju Vukovar, a svako slovo je dizajnirano u hrvatskoj trobojnici. To je glavni dio grafita kraj kojeg se nalazi i tekst: „*Nikad se zaboravit neće, lica straha, izgubljene sreće, nijedna bomba, nijedna granata, nijedna suza u oku Hrvata!*“ Uz tekst stoji datum 18.11.1991., Vukovarski vodotoranj, zastava Republike Hrvatske te simbol riječke Armade. Ovaj grafit već preko desetljeća krase Vukovarsku ulicu u Rijeci te u svakom prolazniku budi emociju i sjećanje na Vukovar.

⁶ Grafiti i mural posvećeni Vukovaru (2010.) <https://www.jutarnji.hr/naslovnica/grafiti-i-mural-posveceni-vukovaru-3126845> Pristupljeno 6.9.2022.



Slika 2. Grafit posvećen Vukovaru u Zagrebu. Foto: PIXSELL/Aude Guerrucci/REUTERS

Ovaj grafit (Slika 2.) krasi zagrebačku Trešnjevku, a izradili su ga članovi navijačke skupine Bad Blue Boys u znak sjećanja na Vukovar. Također je oslikan simbolima Domovinskog rata i agresije u Vukovaru. Naslikan je oštećeni vodotoranj, hrvatska zastava, spomen-križ na ušću Vuke u Dunav te cvijet ruže. Iznad samog grafita stoji poruka „Iz krvi i bola niknut će cvijeće...” koja je ujedno i dio pjesme Hrvoja Hegedušića *Stoji grad* koja je analizirana u prethodnom poglavlju. Ova poruka stoji kao podsjetnik svakome prolazniku da uvijek ima nade za bolje sutra, da uvijek nakon kiše dolazi sunce.



Slika 3. Grafit posvećen Vukovaru u Puli. Foto: PIXSELL/Aude Guerrucci/REUTERS

Ovaj grafit (Slika 3.) nalazi se u Vukovarskoj ulici u Puli. Uz to što je on također izrađen u znak sjećanja na Vukovar, grafit je napravljen i u čast heroju i novinaru Siniši Glavaševiću koji je do zadnjih trenutaka izvještavao iz razrušenog Vukovara. Njegova javljana bila su više od samog izvještaja; putem radija, Siniša je dirljivim riječima ohrabrivao hrvatski narod u teškim vremenima. Siniša je u Vukovaru doživio tragičnu i vjerojatno mučeničku smrt. Nakon pada Vukovara Siniša traži utočište u bolnici iz koje je odveden od strane agresora. Njegovo tijelo nađeno je godinama kasnije na Ovčari. Njegova izvještaja postala su simbol obrane Vukovara. Uz njegov portret, na grafitu su napisane i njegove riječi : *“A grad, za nj ne brinite, on je sve vrijeme bio u vama, samo skriven. Da ga krvnik ne nađe. Grad – to ste vi.”*

3. ZAKLJUČAK

Kultura sjećanja važan je koncept današnjice, ali kao i sve vezano sa kulturom, teško definiran. U svakom slučaju, ona putem raznih agensa, omogućuje to da neki bitni događaji iz prošlosti ne odu u zaborav. Što se tiče kulture sjećanja Vukovara, ona je veoma bogata. Kroz samo nekoliko primjera vidjeli smo koliko je Bitka za Vukovar bitan događaj za hrvatski narod i sjećanje na nju ne umire ni dan danas, a takvih primjera ima još bezbroj. Iz analize filmova s tematikom Vukovara, možemo zaključiti da hrvatske filmske produkcije ne žele dopustiti da se zločini u Vukovaru zaborave. Primjer toga je upravo film *Šesti autobus* koji je izašao ove godine, gotovo 30 godina nakon bitke. Ovaj film zasigurno će postati važan dio kulture sjećanja Vukovara jer već sad slovi za najbolji film ovakve tematike do sad snimljen. S druge strane, postoje i desetljećima stari filmovi o Vukovaru, ali čak ni oni nisu otišli u zaborav – i dan danas su gledani. Većina domaćih filmova ratne tematike dokumentarni su i žele što realnije prikazati ratne zločine i generalnu situaciju u to vrijeme. Upravo zato filmovi s tematikom Vukovara teški su i nikoga ne ostavljaju ravnodušnim, niti one koji su to proživjeli, a niti one koji nisu. Što se tiče glazbe, ona je, kao i filmovi, važan agens kulture sjećanja Vukovara. Glazbena djela poput *Stoji grad*, *Gospodine generale* i mnoga druga koja su nastala odmah početkom rata, bezvremenska su, odnosno slušaju ih sve generacije već gotovo 30 godina. Glazba sjećanje na Vukovar prikazuje podosta „nježnije“ za razliku od filmova. Dok filmovi služe kao prikaz tih tragičnih događaja, glazba je u ono vrijeme pridavala ljudima snage i nade, poručivala da Vukovar neće pasti i da će u budućnosti sve biti kao nekada. I dan danas vidimo da se i kroz glazbenu produkciju sjećanje na Vukovar ne gasi, za to je bila primjer pjesma *Moj Vukovar* u

izvedbi Zaprešić Boysa koja je nastala 2020. godine. Sjećanje na Vukovar živjelo je i dalje živi kroz glazbu. Što se tiče grafita/murala, još jednih agensa kulture sjećanja, na njih možemo gledati kao na likovnu umjetnost i kao na oblik vandalizacije. U svakom slučaju, grafiti krase ulice kako u Hrvatskoj tako i diljem svijeta; oni daju dojam otvorene izložbe dostupne svakome. Prema analizi odabrana tri grafita za ovaj rad, vidjeli smo da grafiti posvećeni Vukovaru ni u kojem slučaju ne mogu biti oblik vandalizacije. To su umjetnička djela i simboli sjećanja na Vukovar, hrvatske branitelje i sve one poginule u Vukovaru. Filmovi, glazba i grafiti samo su neke od formi popularne kulture putem kojih se Vukovar neće zaboraviti. Nasuprot formama popularne kulture, stoje službene prakse kulture sjećanja na Vukovar poput komemoracija. Iako i komemoracije imaju za cilj da se Vukovar i žrtve Vukovara ne zaborave, ne možemo ih nikako staviti u isti koš s filmovima, glazbom ili grafitima. Dok su forme popularne kulture mnogo slobodnije, maštovitije i na razne načine mogu iskazati sjećanje na Vukovar, komemoracije su, na primjer, uvijek iste; na njima uvijek prisustvuju isti gosti (državni vrh, svećenici, biskupi, branitelji, udruge) i plan komemoracije je uvijek razrađen do najsitnijeg detalja (točno se zna kada će tko održati govor, kada i koliko će trajati povorka, kada je polaganje vijenaca i slično). Od 1999. godine u studenom se mnoštvo ljudi okuplja u Vukovaru kako bi odali počast poginulima tijekom i nakon opsade grada 1991. godine. Političari, vjerski poglavari, obitelji žrtava, branitelji i njihove udruge iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine te javnost okupljaju se ispred gradske bolnice prije polaska na simboličnu, pet kilometara dugu šetnju do memorijalnog groblja na rubu grada (Pavlaković 2022:170-171). Dakle, forme popularne kulture i službene prakse imaju isti cilj, ali ga ne realiziraju na isti način, a vjerojatno niti za istu publiku. Bez obzira na to, vidimo da ipak ima mnogo načina na koje se sjećanje na Vukovar zadržava. Stoga, možemo zaključiti da Vukovar ima zbilja široku kulturu sjećanja koja se održava već godinama. To niti nije za začuditi se; jedan od najtragičnijih, najkrvavijih, ali i najvažnijih događaja hrvatske povijesti uopće zaslužio je da se sjećanje na njega održi i čuva, a to sjećanje se, pogotovo kroz popularnu kulturu, stvarno i održava.

4. LITERATURA I IZVORI

Literatura

- Assmann, J. (2005). *Kulturno pamćenje. Pismo, sjećanje i politički identitet u ranim visokim kulturama*. Biblioteka Tekst. Zenica.
- Božanić, J. (2014). Kultura sjećanja i strategija zaborava. *Godišnjak Titius*, 6-7 (6-7), 339-350.
- Ferrell, J. (1996). *Crimes of Style. Urban Graffiti and the Politics of Criminality*. Northeastern University Press. Boston.
- Fiske, J. (1989). *Understanding Popular Culture*. Routledge. London and New York.
- Frith, S. (1998). *Performing Rites. On the Value of Popular Music*. Harvard University Press. Cambridge, Massachusetts.
- Iveson, K. (2007). *Public and the City*. RGS-IBG Book Series. Blackwell Publishing.
- Marijan, D. (2002). *Bitka za Vukovar 1991.*. *Scrinia Slavonica*, 2 (1), 367-402.
- Middleton, R. (1990). *Studying Popular Music*. Open Univesity Press. Milton Keynes. Philadelphia.
- Nosić, V. (2014). *Suvremeni tekstualni grafiti - vježbe*. *Croatica et Slavica Iadertina*, 10/2 (10.), 437-453.
- Pavlaković, V., Pauković, D., Židek, N. (2022). *Uokviravanje nacije i kolektivni identiteti. Politički rituali i kultura sjećanja na traume 20. stoljeća u Hrvatskoj*. Srednja Europa. Zagreb.
- Samuel, R. (2016). *People's History and Socialist Theory*. Routledge Revivals.
- Storey, J. (2009). *Cultural Theory and Popular Culture. An Introduction*. Peto izdanje. Univesity of Sunderland.
- Žanić, M., Kufrin, K. i Živić, D. (2016). *Kultura i sjećanje na rat: Vukovarska bitka i njezini društveni odjeci*. *Migracijske i etničke teme*, 32 (2), 245-270.
- Žunec, O. (1998). *Rat u Hrvatskoj 1991.-1995. Prvi dio: Uzroci rata i operacije do sarajevskog primirja*. *Polemos*, I (1), 57-87.
- Williams, R. (1965). *The Long Revolution*. Pelican Books.

Izvori:

Artizana. Pristupljeno 4.9.2022. http://artizana.hr/sve_je_bio_dobar_san.html

Grafiti i mural posvećeni Vukovaru (2010.) Pristupljeno 6.9.2022. <https://www.jutarnji.hr/naslovnica/grafiti-i-mural-posveceni-vukovaru-3126845>

How Do Graffiti Culture And Municipal Attempts To Administrate It, Fit Within The Critique Of Strategies/Tactics Offered By Michael De Certeau? (2019.) Pristupljeno 6.9. 2022. https://gethomeworkdone.com/how-do-graffiti-culture-and-municipal-attempts-to-administrate-it-fit-within-the-critique-of-strategies-tactics-offered-by-michael-de-certeau/#_ftnref1

Popularna kultura. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 3. 9. 2022. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=49511>

Povjesnica – Bitka za Vukovar. Pristupljeno 6-6-2022. <https://www.morh.hr/povjesnica-bitka-za-vukovar/>

Slike:

Slika 1. Grafit posvećen Vukovaru u Rijeci. Foto: Željko Šop/CROPIX

<https://www.jutarnji.hr/sport/nogomet/foto-torcida-i-armada-posvetili-mural-i-grafit-vukovaru-za-obljetnicu/1892829/>

Slika 2. Grafit posvećen Vukovaru u Zagrebu. Foto: PIXSELL/Aude Guerrucci/REUTERS

https://img.24sata.hr/VZgJ_RPc1WvwsADg2ogVeXJMuZU=/622x0/smart/media/images/2019-45/pxl-151119-26804451.jpg

Slika 3. Grafit posvećen Vukovaru u Puli. Foto: PIXSELL/Aude Guerrucci/REUTERS

https://novosti.hr/wp-content/uploads/2021/11/rtl.hr_.jpg

5. SAŽETAK

Ovaj rad se u prvom dijelu bavi analizom i objašnjenjem kulture sjećanja i popularne kulture. Kultura sjećanja u najširem smislu odgovara na pitanje Što ne smijemo zaboraviti? Popularna kultura, koncept koji ima bezbroj definicija, općenito se definira kao ona kultura koju masa ljudi konzumira. Rad opisuje bogatu kulturu sjećanja Vukovara, grada koji je 1991. nastradao u Domovinskom ratu. Drugi dio rada bavi se analizom filma, glazbe i grafita/murala s tematikom Vukovara koji su samo neke od formi popularne kulture. Kroz tu analizu vidimo da su djela s tematikom Vukovara vječna, isto kao i sam Vukovar. Metodologija rada bazira se na tekstualnoj analizi te na analizi odabranih filmova, pjesama i grafita.

Ključne riječi: Vukovar, Bitka za Vukovar, kultura sjećanja, popularna kultura, film, popularna glazba, glazba, murali, grafiti.

Abstract

The first part of this paper deals with the analysis and explanation of the culture of memory and popular culture. The culture of memory in the broadest sense answers the question: What should we not forget? Popular culture, a concept that has countless definitions, is generally defined as that culture that is consumed by the masses. The paper describes the rich culture of memory in Vukovar, the city that died in the Homeland War in 1991. The second part of the paper deals with the analysis of film, music, and graffiti/murals with the theme of Vukovar, which are just some of the forms of popular culture. Through this analysis, we see that works with the theme of Vukovar are eternal, just like Vukovar itself. The methodology of the work is based on textual analysis and the analysis of selected films, songs, and graffiti.

Keywords: Vukovar, Battle for Vukovar, the culture of memory, popular culture, film, popular music, music, murals, graffiti